

УДК [339.564:332.14]:339.923

М. О. Козік,
аспірант, Чернігівський національний технологічний університет

ВПЛИВ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

М. Kozik,
postgraduate student, Chernihiv National Technological University

THE IMPACT OF EXPORT POTENTIAL ON THE DEVELOPMENT OF ECONOMIC COMPLEX OF REGIONS IN CONDITIONS OF ACTIVATION EUROINTEGRATION PROCESSES

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти розвитку експортного потенціалу регіону, проведено комплексний аналіз впливу експортного потенціалу на регіональний господарський комплекс регіону в контексті європейських інтеграційних процесів. Проаналізовано наукові підходи щодо визначення експортного потенціалу та узагальнено власне бачення даного терміну.

Також проведено дослідження основних тенденції щодо збільшення коефіцієнту покриття експортом імпорту за рахунок підтримки вітчизняних товаровиробників. Проведено порівняльний аналіз регіонів України за коефіцієнтом покриття експортом імпорту, який відображено за допомогою картограм. Виділено основні фактори, які впливають на формування експортного потенціалу регіону та визначають успішність його виходу на світовий ринок. Наведено ознаки інтеграційних процесів та їх значення для розвитку експортного потенціалу.

The article considers theoretical and practical aspects of the export potential of the region conducted comprehensive analysis of influence of export potential to regional economic complex of the region in the context of European integration processes. Analyzed scientific approaches to determining the export potential and summarized own vision of the term.

Also conducted research basic trends to increase the coefficient of coating of import by export by supporting domestic producers. The comparative analysis of regions of Ukraine by the coefficient of coating of import by export, which is displayed by using cartograms. Allocated the main factors that influence the formation of export potential of the region and determine the success of its output to the world market. Shows signs of integration processes and their implications for development of export potential.

*Ключові слова: експорт, експортний потенціал, євроінтеграція, імпорт, регіон.
Key words: export, export potential, eurointegration, import, region.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для ефективного розвитку економіки регіонів вагомою домінантою є зовнішньоекономічна діяльність, яка базується на використанні потенціалу регіональної господарської системи. При цьому провідну роль відіграє саме експорт, адже він є головним джерелом надходження валютних коштів, мотивації праці персоналу, забезпечення фінансової стабілізації регіональної економіки та її інвестиційної привабливості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам регіонального розвитку присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених, зокрема О. Амоші, Б. Буркінського, М. Бутка, В. Геєця, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, В. Євдокименка, Б. Заблоцького, В. Захарченка, Є. Качана, Ю. Макогона, Н. Мікули, Т. Пепи, А. Філіпенка, Л. Чернюк, С. Шкарлета та багатьох інших.

МЕТА СТАТТІ

Дослідити вплив експортного потенціалу на економічний розвиток регіонів в умовах євроінтеграції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасному геоекономічному просторі одним із пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної діяльності є активізація взаємовигідних відносин між країнами на основі ефективного використання та нарощування експортного потенціалу.

За роки незалежності в Україні сформувалась експортоорієнтована модель розвитку економіки, в умовах якої стратегічна роль експорту полягає в тому, що він виступає як засіб сприяння економічному зростанню, інструмент активізації наявних та потенціальних конкурентних переваг з метою подолання відставання від розвинених країн за основними соціально-економічними параметрами [8].

Прагнення України долучитись до міжнародних економічних інтеграційних процесів підвищує роль зовнішньоекономічної діяльності у розвитку продуктивних сил регіонів та держави в цілому.

Відповідно до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" експорт — це продаж товарів українськими суб'єктами ЗЕД іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів че-

рез митний кордон України, включаючи реекспорт товарів [6].

В економічній літературі зміст поняття "експортний потенціал" розкрито не повною мірою. В окремих джерелах він визначається як потенційна спроможність і можливість країни експортувати наявні та нарощувати експорт нових виробів, ресурсів і послуг [5].

В. Михайловський розглядає експортний потенціал території як головний потенціальний ресурс підвищення ефективності ЗЕД в регіоні [9].

Т. Скорнякова визначає експортний потенціал як здатність економічного суб'єкта виробляти конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію, яка може подолати існуючі експортні бар'єри та бути ефективно проданою за кордон [11].

Т. Голікова розглядає експортний потенціал як основу визначення конкурентних переваг країни та її стратегічних зон господарювання, до яких належать, насамперед, економічна база країни. Тобто експортний потенціал є певним показником оцінки, що визначає місце країни у внутрішньому і міжнародному поділі праці та спеціалізації економічної діяльності [12].

Узагальнюючи зазначені дефініції експортного потенціалу можемо стверджувати, що це самостійна і вагома складова зовнішньоекономічних можливостей регіональних господарських систем, головна роль якої полягає у забезпеченні реалізації конкурентних переваг вітчизняної продукції та збільшення її обсягів на зовнішніх ринках.

З іншого боку, експортний потенціал представляє собою певний обсяг товарів та послуг, які національна економіка спроможна виробити, залучаючи власні та імпортовані фактори виробництва, і реалізувати їх на зовнішніх ринках з максимальною ефективністю для господарюючих суб'єктів, регіонального господарського комплексу і держави в цілому [4].

На формування експортного потенціалу впливає безліч факторів, що визначають успішність виходу на світовий ринок, які можна умовно поділити на два типи — зовнішні й внутрішні.

До зовнішніх факторів відносять глобальну конкуренцію; особливості розвитку світової економіки; місце країни у світовій торгівлі; рівень економічного розвитку країни й використання досягнень науки, техніки і виробництва. Вони існують поза рамками національних господарських систем, представляючи тенденції розвитку світового ринку.

Внутрішні фактори — це економіко-географічне положення, комплекс наявних ресурсів, об'єм внутрішнього ринку та його інфраструктурна облаштованість, транспарентність умов участі в світогосподарських зв'язках.

Серед значної кількості факторів, які впливають на розвиток українського експорту, найвагомішими, на нашу думку, є [7]:

— низька конкурентоздатність українських товаровиробників;

— зростання цін на експортні послуги й експортні поставки;

— низький світовий рейтинг надійності України для кредитів та інвестицій, що ускладнює використання іноземних фінансових ресурсів для розвитку експортного потенціалу країни;

— невідповідність окремих норм українського законодавства міжнародним;

— високі податки.

Формування ефективного механізму розвитку і реалізації експортного потенціалу регіонів, на нашу думку, потребує розв'язання наступних проблем:

— проведення експертизи і модернізація правового поля, котре регулює розвиток вітчизняного експортного потенціалу;

— налагодження системи достовірної зовнішньоекономічної інформації та діяльності інформаційно-консультативних служб у регіональних центрах;

— зниження податкового навантаження на експортні послуги;

— організація оперативної роботи в напрямі активного просування і захист інтересів вітчизняних експортерів за кордоном;

— запровадження мотиваційних механізмів щодо нарощування обсягів експорту товарів і послуг у сфері малого та середнього бізнесу.

Стосовно системи мотивації, ми поділяємо думку академіка М.Г. Чумаченка, котрий стверджує, що найбільш ефективними з них є:

— фінансове сприяння держави вітчизняним експортерам;

— замість виключно фіскального, посилення стимулюючого впливу податкової системи України;

— зниження розмірів державного мита;

— послаблення втручання держави у зовнішньоекономічні підприємства;

— створення з використанням можливостей науково-дослідних центрів та українських закордонних установ системи інформації щодо сучасних досягнень вітчизняної та закордонної науки і техніки, а також передового підприємницького досвіду;

— надання державної підтримки у сфері сертифікації продукції і послуг до вимог євростандартів;

— створення Центру сприяння доступу українських експортерів на зовнішні ринки (антидемпінгові процедури, юридично-консультативні функції, кредитування і страхування експорту).

З урахуванням нерівномірності сталого розвитку регіонів за масштабами, ресурсними можливостями і структурою виробництва, нарощування їх експортного потенціалу тісно взаємопов'язано з підвищенням конкурентоспроможності продукції та послуг на зовнішніх ринках.

Експортний потенціал регіону характеризується сукупністю факторів, що забезпечують можливість його виходу на зовнішні ринки. Під такими факторами розуміються наявність у регіоні ресурсів (природні, людські, фінансові, науково-технічні, інформаційні), що використовуються для виробництва певних товарів чи надання послуг. Від того яким чином реалізується цей потенціал і буде залежати стан зовнішньоекономічної діяльності регіону.

Як показує світовий досвід, найбільш дієвою й ефективною стратегією інтеграції економічної системи у світову економіку є поєднання структурної трансформації національної економіки з її орієнтацією на активне зростання експорту [1]. Рівень інтеграції країни в систему міжнародних економічних зв'язків визначається обсягами і напрямками не лише експорту, але й імпорту і тут позиції України виглядають нестабільними (рис. 1).

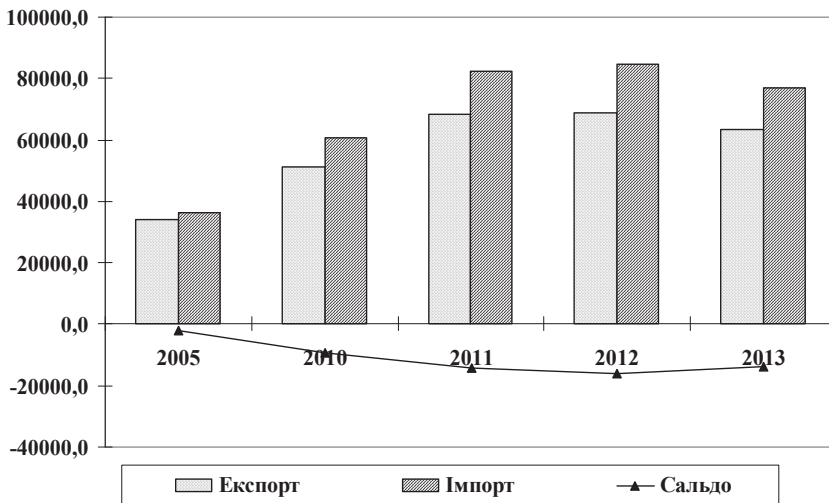

Рис. 1. Обсяг експорту-імпорту товарів у 2005–2013 рр.

Для регіонів нарощування експортного потенціалу, удосконалення його структури стають потужним джерелом розвитку продуктивних сил, збалансованого сталого розвитку, особливо в період глибокої фінансової, політичної та економічної кризи, в якій опинилась вітчизняна економіка [1].

Одним із показників, яких характеризує міру збалансованості зовнішньоекономічної діяльності є коефіцієнт покриття експортом імпорту, який розраховується за формулою:

$$K = \frac{E}{I} \quad (1)$$

де K — коефіцієнт покриття експортом імпорту,
 E — обсяг експорту,
 I — обсяг імпорту.

Якщо $K > 1$, то сальдо ЗЕД є позитивним, у разі пасивного — $K < 1$.

За коефіцієнтом покриття експортом імпорту регіони України виглядають глибокостратифікованими (рис. 2). Зокрема, лише декілька областей, а саме: Дніп-

ропетровська, Житомирська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська та Хмельницька мають позитивну динаміку, що свідчить про експортну орієнтацію господарських комплексів цих регіонів. Проте у більшості регіонів значних зрушень у збільшенні експорту не відбулось і для них притаманна усталена динаміка використання експортного потенціалу. Найбільш схильними до імпортозалежності є Волинська, Донецька, Закарпатська, Луганська, Херсонська, Черкаська обл., АР Крим та м. Севастополь, адже у них коефіцієнт покриття протягом аналізованого періоду має негативну динаміку.

Першим кроком до євроінтеграції є створення зони вільної торгівлі, які можуть розглядатися як одна з проміжних форм міжнародної інтеграції, як механізм переходу до більш складних та розвинутих форм економічної взаємодії країн.

У теоретичному аспекті, зона вільної торгівлі передбачає відміну мит і кількісних обмежень на всі товари та послуги у взаємній торгівлі. Однак на практиці, зазвичай, сторони, що створюють зону вільної торгівлі все ж запроваджують певні обмеження.

Тому в умовах поглиблення інтеграційних процесів при створенні зон вільної торгівлі з іншими країнами, насамперед з ЄС, економічні наслідки цих процесів для різних регіонів будуть різними в залежності від рівня конкурентоспроможності виробництв в економіці кожного регіону [1].

ВИСНОВКИ

Динаміка інтеграційних процесів як у світі, так і Європі неминує впливає на всі країни, а особливо на ті, котрі не увійшли до інтеграційних угруповань. Розширення ЄС та утворення спільного кордону з Україною відкрило для нашої держави нові можливості для економічного, політичного та інтелектуального розвитку.

Саме тому, для України євроінтеграція є можливістю перетворитися на стабільну державу з незаперечними перспективами на майбутнє. Асоціація між Україною та ЄС чітко визначає дві її основні мети — поглиблення політичної асоціації та поступова економічна інтеграція [10]. Для досягнення останнього важливим є запровадження умов для інтенсифікації економічних та торговельних відносин, що призведе до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС шляхом створення поглибленої зони вільної торгівлі.

Взаємозв'язки України зі світом на сучасному етапі розвитку є одним зі складних і важливих питань. Для України надважливим є стає зростання економіки та підвищення добробуту народу.

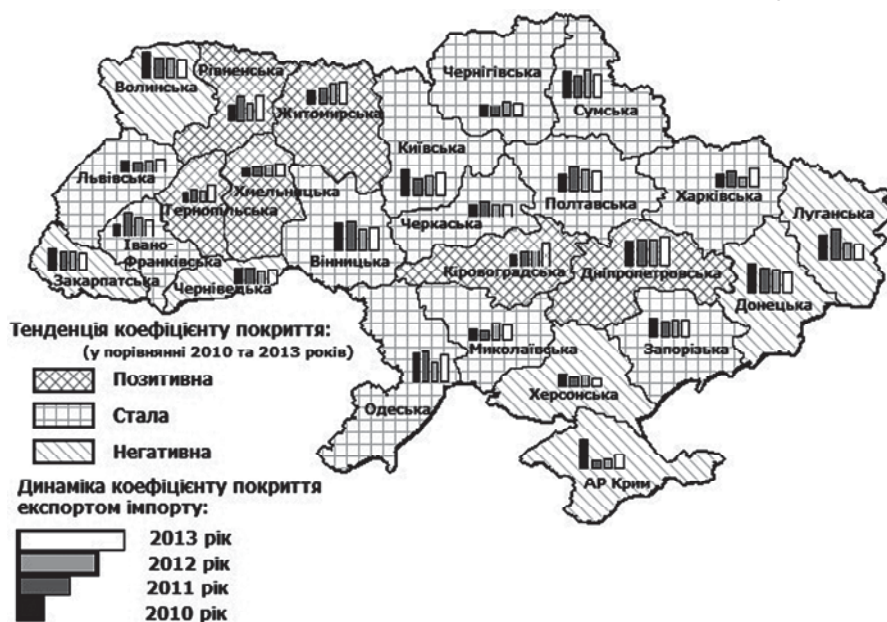

Рис. 2. Коефіцієнт покриття експортом імпорту в регіонах України у 2010–2013 рр.

Проблема розширення експортних можливостей та розвитку експортного потенціалу є складною і різноветторною, її вирішення вимагає системного підходу до вдосконалення управління ЗЕД і здійснення комплексу організаційно-економічних, управлінських і техніко-технологічних заходів, що сприятимуть посиленню конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Запровадження нової моделі ЗЕД вимагає тривалого часу. Поєднання зусиль суб'єктів господарювання із агресивною експортною політикою держави, то це дасть можливість створити нові плацдарми для товарної експансії. Необхідно також звернути увагу на економіки інших країн, які можуть стати взірцем успішного функціонування для України, що дасть можливість встановлення розгалужених господарських зв'язків з іншими країнами.

Література:

1. Бікулова Д.У., Бондаренко Н.В. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку зовнішньоторговельної діяльності регіонів України в контексті поглиблення інтеграційних процесів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/piprp_2014_1_46.pdf

2. Герасименко Г.О. Формування і розвиток експортного потенціалу України в умовах глобалізації / Г.О. Герасименко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2014. — № 2 (26).

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

4. Дугінець Г.В., Кучерявенко Г.В. Показники оцінки рівня розвитку експортного потенціалу регіону / Г.В. Дугінець, Г.В. Кучерявенко // Економічний простір. — 2012. — № 68.

5. Економічна енциклопедія у трьох томах. — К.: Видавничий центр "Академія", 2000. Т. 1. — 864 с.

6. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" [Електронний ресурс] Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

7. Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи / [відп. ред. М. Г. Чумаченко]. — Ін-т екон. пром-ті НАН України. — Донецьк: Юго-Восток, 2003.

8. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз / Т. Мельник // Міжнародна економічна політика. — 2008. — № 1—2 (8—9).

9. Михайловский В.П. Формирование новой парадигмы развития внешнеэкономической деятельности региона: автореф. дисс. на соискание научной степени доктора экономических наук [Росс. экон. академия им. Плеханова]. — М., 2003. — С. 10.

10. Резнік Н.П. Український вибір — євроінтеграція: економічні вигоди та історичні засади [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/p08/19.pdf>

11. Скорнякова Т.В. Експортний потенціал обробної промисловості України: управління процесом формування: монографія. — К.: Наук. світ, 2006. — С. 9.

12. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т. / [За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН Укр. В.П. Семиноженка, чл. кор. НАН України. Б.Є. Кваснюка]. — К.: Фенікс, 2007. — Т 3: Конкурентоспроможність української економіки. — 2007 — С. 126—127.

13. Третяк В.В. Експортний потенціал регіона при оцінці можливостей регіонального внешнеэкономического развития / В.В. Третяк // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 12. — С. 110—117.

References:

1. Bikulova, D. U. and Bondarenko, N. V. (2014), "Evaluation of the current state and prospects of development of foreign trade of Ukraine's regions in the context of deepening integration processes", [Online], available at: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/piprp_2014_1_46.pdf

2. Herasymenko, H. O. (2014), "Formation and development of export potential of Ukraine in the context of globalization", *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 2 (26).

3. State Statistics Service of Ukraine [Online], available at: <http://ukrstat.gov.ua/>

4. Duhinets', H. V. and Kucheriavenko, H. V. (2012), "Performance evaluation of the level of development of export potential of the region", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 68.

5. *Ekonomichna entsyklopediia u tr'okh tomakh* (2000), [Economic Encyclopedia in three volumes], 1st ed, Vydavnychyj tsentr "Akademia", Kyiv, Ukraine

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), *The Law of Ukraine "On foreign economic activity"*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

7. Chumachenko, M. H. (2003), *Investytsijna polityka v Ukraini: dosvid, problemy, perspektyvy* [Investment policy in Ukraine: experience, problems and prospects], *In-t ekon. prom-ti NAN Ukrainy, Donetsk*, Ukraine.

8. Mel'nyk, T. (2008), "The export potential of Ukraine: assessment methodology and analysis", *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, vol. 1—2 (8—9).

9. Mykhajlovskij, V. P. (2003), "Formation of a new paradigm of development of foreign trade activities in the region", *Doctor of Economics Thesis, Ross. ekon. akademija im. Plekhanova, Moscow, Russia*.

10. Reznik, N. P. (2008), "Ukrainian choice — European integration: economic benefits and historic foundations" [Online], available at: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/p08/19.pdf>

11. Skorniakova, T. V. (2006), *Eksportnyj potentsial obrobnoi promyslovosti Ukrainy: upravlinnia protsesom formuvannia* [Export potential manufacturing industry of Ukraine: formation process management], *Nauk. svit, Kuiv*, Ukraine.

12. Heiets', V.M. Semynozhenko, V.P. and Kvasniuk, B.Ye. (2007), *Stratehichni vykyky XXI stolittia suspil'stvu ta ekonomitsi Ukrainy* [Strategic Challenges of the XXI century society and economy Ukraine], *Feniks, Kuiv*, Ukraine.

13. Tret'iak, V.V. (2006), "Export potential of the region in evaluating the possibilities of regional foreign trade development", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 12.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2015 р.